

De første mange år

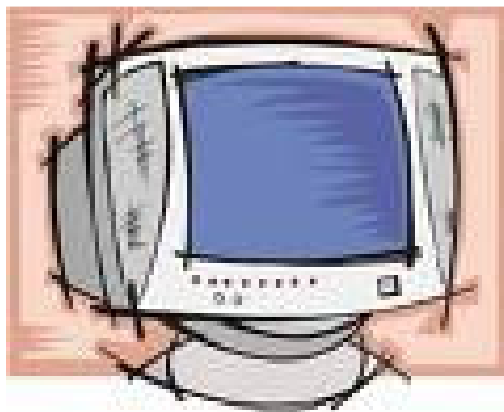
Indtil 1200

af Kurt Hartvig Petersen

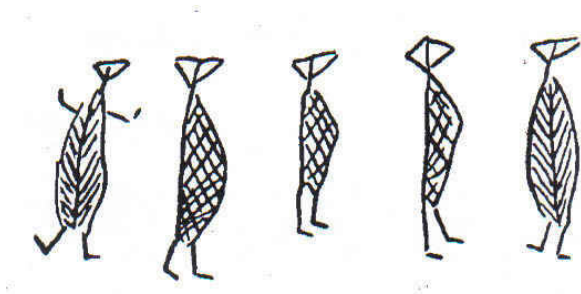
En database

I Det Kulturhistoriske Centralregisters database Fund og Fortidsminder er alle kendte arkæologiske fund registreret. I **Kirke Skensved** sogn finder vi i 2008 6 fund, i **Havdrup** sogn 9 fund og i **Jersie** sogn 19 fund. **Karlstrup** og **Solrød** sogne er langt rigere repræsenteret, med henholdsvis 45 og 54 fund.

Det vil sprænge denne fremstillings rammer, hvis de enkelte af alle disse fund skulle beskrives i detaljer. Det vil kun være muligt i store træk at beskrive den udvikling, som fundene beretter om, og at fortælle lidt nøjere om nogle enkelte repræsentative og særligt interessante fund.

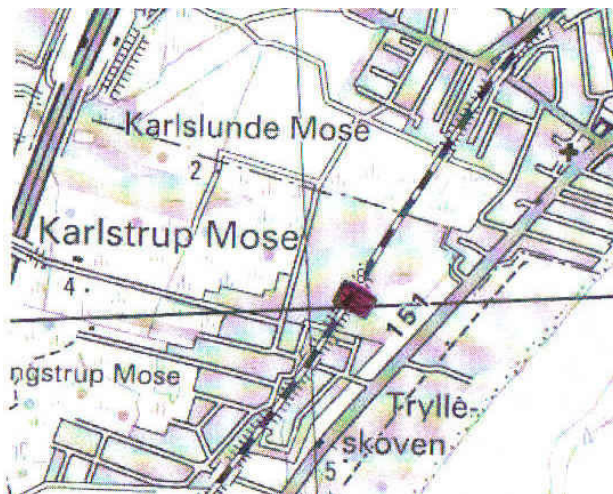
De allerførste på stedet

Menneskene dukker op i Danmark efter den sidste istid, der sluttede for ca. 15000 år siden. Landet lå hen vådt, stenet og bart, men efterhånden bredte skoven sig. Jagtdyrene var fra starten rensdyr, senere blev der jaget urokser og elge og til sidst stort set de dyr, vi kender i dag.

Det første billede af danskere blev lavet for 8000 år siden. Billedet er ridset ind i en urokseknogle og det forestiller formentlig tre gravide kvinder, der beskyttes af to mænd. Knoglen er – desværre – ikke fundet i Solrød kommunes område, men dog ikke længere væk end at vi med lidt god vilje kan regne de kvinder og mænd for lokale folk, der sender os en hilsen fra dengang. De har boet omkring Gyldenløveshøj, og mændene kan måske en sjælden gang være kommet så langt væk, at de har strejft i vores område. Men de nåede ikke frem til Køge bugt, for den eksisterede ikke. Danmark så anderledes ud og det, vi nu kalder Sjælland, var endnu landfast med det nuværende Skåne.

Der er fundet flinteøkser, pilespidser af flint og andre spor efter Jægerstenalderens folk på markerne overalt i sognene. Ældst er nogle fund fra den såkaldte Ertebølle-kultur, der er gjort i Kirke Skensved, Jersie og i Trylleskovsområdet ved Karlstrup Strand. Disse fund kan være op mod 7000 år gamle, og også fra senere perioder af Jægerstenalder er der gjort fund af enkelte sager i sognene.

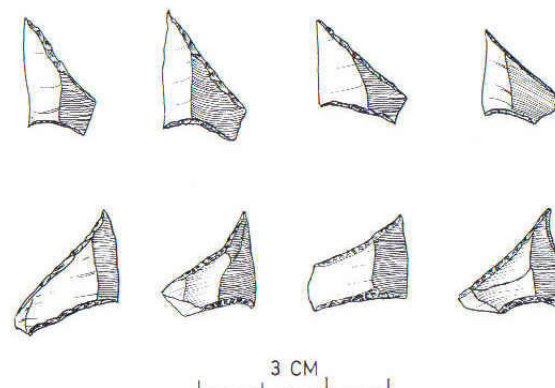
Af disse fund er spor af et jægerstenaldersamfund fra o 4600 f. kr., der dukkede op ved anlægget af S-banen i 1976, bemærkelsesværdigt. Fundstedet er til venstre markeret med rød firkant

Om de særlige typer af pilespidser og flintredskaber, som man fandt, kan man læse i faglitteraturen, men det er interessant, at specialisterne med disse fund in mente opererer med en særlig del af oldtidens Ertebøllekultur, man kan kalde Trylleskovfasen.

Enkelte fund af pilespidser nederst i udgravningsfeltet tyder endvidere på en endnu tidligere beboelse. Der har været folk på stedet allerede omkring 5000 f.k.

Vil man se dagliglivet i denne fase for sig, kan man få det antydnet i denne passus i arkæologernes beskrivelse af Trylleskovfundet:

"Karlstrup mose og det øvrige Køge bugt-område har været ideelt opholdssted for stenaldrens jægere og fiskere. I det lave rolige vand var der muligheder for fiskeri med ruser og net. Den bugtede kystlinie skabte naturlige havne for bådene, og på strandvoldene og revler i det åbne farvand drev man fangst på sæler og søfugle. I baglandets skove levede kronstyr, vildsvin, rådyr, mange mindre pelsdyr og fugle, og her samlede man brænde, nødder, rødder og bær...."

Trylleskov-pilene, såkaldte skævpile

Men så kom – selvfølgelig ikke fra dag til dag – den store omvæltning! Den største måske i Danmarks historie. Og det kan vi finde sikre spor af sølle 400- 500 år længere op i tiden og kun en lille kilometer syd for jægerens og fiskernes boplads i ved Trylleskoven: Man begyndte at dyrke jorden. Folk blev bønder.

Bønderne

Da Køge Museum i sommeren 2007 lavede en større forundersøgelse af Jernevejsgårdens jorder ved Karlstrup Strand, fandt man foruden gruber med keramik og flinteredskaber sikre spor af et langhus og flere mindre huse fra bondestenalderens ældste periode, Tragtbægerkulturen, der begyndte o. 4200 f.k. Langhuset, det første hus fra Bondestenalder i Solrød kommunes sogne, var et betragteligt stort hus med kun én række midtstolper til at bære

taget – hvad der netop viser, at det hidrører fra ældste del af bondestenalder – men der viste sig også stolpehuller fra vægstolper og dørstolper, hvad der er usædvanligt for hustomter fra den tid.

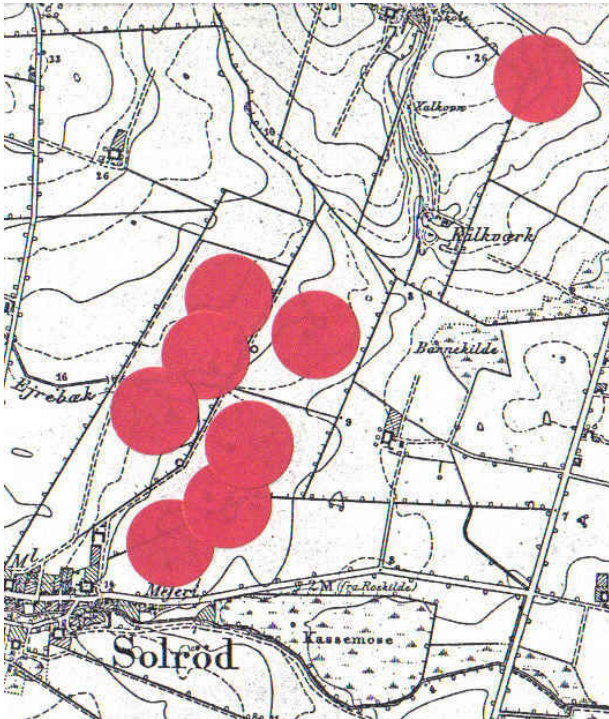
Denne skovøkse fra bondestenalderen, fundet på Jernevejsgårdens jorder, er genbrug. Den har været større, men er knækket og er derefter skærpet og klar til brug igen

Fra Bondestenalder har vi desuden gode fund af slebne økser og andre redskaber i Karlstrup, Jersie, Solrød og Havdrup sogne.

Det kniber med lokale spor af stenalderfolkens grave. Tilbage er kun sagn og notater om gamle folks erindringer om gravhøje, der er forsvundne inden for de sidste par hundrede år. I Kirke Skensved har der engang været to stendysser, formentlig med gravkamre fra Bondestenalder, men de er pløjet ned og væk for altid. Også fra Havdrup, Solrød og Karlstrup er der beretninger om sløjfede høje og stendysser.

Men hvad kan vi i grunden vide om de folk, der levede i vore sogne i Bondestenalderen? Vi ved ganske meget om deres grave, der er fundet mange andre steder – også i nærtliggende sogne -, og vi har deres redskaber og husgeråd. Og deres huse er som nævnt for nylig dukket op. Vi kan se, hvad de i store træk har levet af – jagt, fiskeri, kvægavl og korndyrkning på små agre - og at de har opholdt sig her i kortere eller længere tid, men så ved vi heller ikke så meget mere. Vi har ingen anelse om, hvad de skændtes om, hvad tænkte og troede på og hvem, der bestemte, hvad der skulle foregå i de små samfund.

Bronzealderen kan man se endnu

1500 år før Kristi fødsel er vi inde i Bronzealderen, og den er stadig tydelig i vore sogne. Ingen har kunnet undgå at se de syv bronzealderhøje, der ligger på markerne nord for Solrød landsby. Engang var der på stedet fjorten af slagsen, der indgik i et strøg af høje fra Ølby over Solrød og Karlstrup nordover til Karlslunde.

I Kassemosen ved Solrød by blev i 1800-tallet fundet et metalkar, en nål, en bronzekniv og en bælteplade, nogle ringe og andre smykker. Disse ting har i mere end 100 år befundet sig på Nationalmuseet.

Som et kuriosum skal citeres en beskrivelse af fundstedet i Kassemosen, som Nationalmuseet udarbejdede, da man besøgte stedet i 1876:

" En rund Gravhøj beplantet med Træer. Gaardejer Niels Larsen har paa denne Mark for kort Tid siden sløffet ikke mindre end 4 andre Gravhøje, men kunne ikke give nogen Oplysning om muligen fundne Oldsager. Interesse for sligt syntes kun ringe i Solrød..."

En høj øst for Karlstrup landsby er undersøgt flere gange, først i 1876 og siden i 1997. Her blev fundet ikke mindre end 24 gravlæggelser. Stensatte gravkamre fra Bondestenalder blev genbrugt flere gange i de efterfølgende århundreder og dertil var der et antal "nye" jordfæstegrave – grave med ubrændte lig - fra den ældre del af Bronzealderen.

Flere andre steder i Karlstrup og Solrød sogne er der fundet grave fra Bronzealder, hvor man i en lang periode praktiserede ligbrænding. Ved Solrød Strand er i 1930'erne afdækket en begravelsesplads med 29 urnebegravelser.

Ved Vasegårds-bebyggelsen ved Karlstrup Strand blev der i 1979 fundet anseelige spor af en bebyggelse fra Yngre bronzealder. Der var mange stolpehuller, altså spor efter de stolper, der bar husene. Stolpehullerne aftegner sig som mørke pletter i den lysere jord. Men det lykkedes ikke i dette tilfælde at få stolpehullerne til at tegne et klart billede af et eller flere huse. Der blev fundet en stor mængde kogestensgruber, som er gruber med trækul og ildskørnende sten i bunden, og gruber med brændt ler og dyreknogler.

Ved Jersie Strand dukkede i 1980 spor efter en større bronzealderbebyggelse op. Der blev fundet stolpehuller efter ikke mindre end to langhuse, hvoraf det længste var 32 m langt, og et mindre hus. Foruden husene var der et stort antal gruber, heraf et mindre antal kogestensgruber. Samme år blev der ved undersøgelser af en brandtomt midt i Solrød by fundet en kogegrube fra Bronzealderen og et stolpehul, der kan være fra den tid. I 1983 fandt man ved en udgravning vest for Baunehøj i Solrød Nordmark 19 gruber og 34 stolpehuller fra en bronzealderbebyggelse og i 1993 viste en udgravning på en mark vest for Kirke Skensved gruber fra Bronzealder.

Fra Bronzealderen har vi altså et stort antal grave, smykker, lidt redskaber af den finere slags og ikke mindst tydelige spor af huse og dagligt liv. Nu er vi ret tæt inde på livet af folk...

Folk og huse i jernalderen

Arkæologerne regner med, at jernalderen begynder omkring 500 år før Kristi fødsel. Også fra jernalderen har vi i sognene ganske sikre spor af folks huse.

Fra overgangstiden mellem Bronzealder og Jernalder fandt man i 1982 i Solrød Vestermark spor af en boplads, stolpehuller fra 2 mindre huse, affaldsgruber og kogegruber. Ved forundersøgelsen af Jernevejsgårdens jorder ved Karlstrup Strand i 2007 fandtes spor af huse, der foreløbig lidt løseligt er tidsfæstet til Bronze- eller Jernalder.

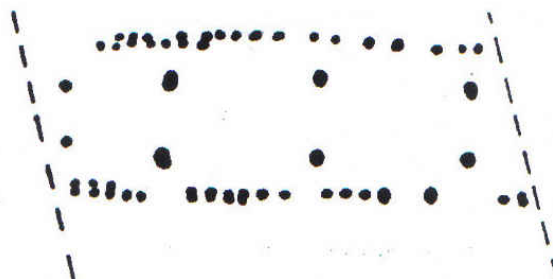
Lidt yngre er resterne af en lille bebyggelse, fire huse, fra tiden lige før år 0. De blev fundet i 1982 på Havbogård's marker øst for Solrød by på jorden op mod motorvejen. Stolpehuller viste, at det ene hus var et langhus, de øvrige mindre huse. Der blev fundet en del affaldsgruber med lerkarskår, dyreknogler, trækul og ildskørnede sten. Den lille landsby opstod og forsvandt igen efter en kort periode, en generation måske.

Endnu lidt yngre er spor af jernalderboplads, der er fundet ved Jernevejsgården ved Karlstrup Strand i 1980. Stolpehuller og gruber med skår af jernalderkeramik blev fundet ved Åsvej ved Jersie Strand i 1979.

Da man i 1982 byggede omfartsvejen syd om Solrød by, fandt man spor af tre jernalderhuse ved Solvadgård. Der havde været beboelse fra o. år 200 efter Kristi fødsel til ind i 400-årene. Huse var faldet sammen efter en tid og nye huse bygget hen over pladsen, hvor det gamle havde ligget. Til sidst var pladsen åbenbart forladt.

Det var kun et lille område i omfartsvejens bredde, der blev undersøgt, men det er nok ikke utænkeligt, at landsbyen er anlagt, så den rakte ned til Solrød bæk lidt længere mod nord.

Det største af husene havde været 28 meter langt og 6 meter bredt, altså omkring 170 kvadratmeter. Man fandt 2 rækker huller efter stolper, der har båret taget og som man har måttet kante sig udenom, når man gik rundt inde i huset. Og hvor væggene havde været, fandt man aftegninger efter de stolper, der har holdt sammen på væggenes risfletning og lerklining.

Solvadgård-udgravningen

Der har været stald i den ene ende af huset og beboelse i den anden ende.

Ildsted har der naturligvis været på gulvet, og røgen fandt ud af en lyre i taget. I beboelsesenden har der formentlig været sengesteder dækket af skind.

Vil man have en klar fornemmelse af livet i jernalderhuset og jernalderlandsbyen – og af kvæg og svin og høns mellem husene og de små kornmarker omkring byen -, kan man se det hele på Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter i Lejre, hvor jernalderens landsby er rekonstrueret.

Der er spor af en boplads fra o. år 400 vest for Kirke Skensved kirke.

Både fra Jersie sogn og Havdrup sogn har man løse fund fra Jernalder, ved Hyldagergård i Havdrup en matrice til støbning af smykker og fra Hyllemosen i Jersie skår af lerkar.

Om jernalderen er der skrevet mangt og meget og der skal her kun nævnes et par træk.

* Det er fra jernalderen vi finder de mange moselig i moserne, sandsynligvis af henrettede eller ofrede mennesker. I vore sognes store moser er ingen fundet, men moserne *var* store og lå tæt på jernalderbebyggelserne og man har jo lov til at bruge sin fantasi.

* Det er påfaldende, at både Havbogård-byen og Solvadgård-byen kun har bestået i kortere tid. Byerne flyttede sig. Man blev på stedet en generation eller et par slægtled, så var jorden udpint og byen flyttede og folk sved krat og skov af et nyt sted, måske kun få hundrede meter væk. Nok forsvinder byen, men folk forsvinder jo ikke op i den blå luft. Et sted må folk være flyttet til, så vi må forestille os, at adskillige forløbere for byer som Solrød, Jersie og Kirke Skensved ligger under jorden og venter på at blive fundet. Først omkring 1200 lå byerne – som det vil blive beskrevet senere – fast på det nuværende sted.

* Som nævnt har vi i Solrød ingen jernalderbyer fra tiden efter 400-årene, men andre steder i landet har man fundet en rad af huse fra senere perioder af Jernalderen og fra Vikingetiden. Og da kan man se, at der bliver større og større forskel på folk disse århundreder igennem. Nogle huse – eller lad os kalde dem gårde – er efterhånden betragteligt større end andre. Det er lykkedes nogen i landsbyen at rage ganske meget jord til sig. Man kan nogle steder se, at gårde er blevet slået sammen til storgårde, og det er ikke unormalt at finde adskillige mindre huse inden for storgårdens hegn, hvoraf nogle har været værksteder og andre beboelse. Vi finder altså storbønder og uundgåeligt en rad af folk, der må bo særdeles usselt, velsagtens jordløse arbejdere, smede og hyrder. Der har fundet en stadig kamp sted om det mest værdifulde i Danmark på den tid, nemlig jorden. Striden om jorden fortsætter i mere end tusind år endnu, og i de næste århundreders skriftlige kilder finder vi i vore landsbyer en social lagdeling, der er bestemt af, om man ejer meget eller lidt jord, har jord til leje eller ingen jord har.

* Fra jernalderens sidste århundreder – et par hundred år efter Kristi fødsel og op mod Vikingetiden – har man rundt omkring i Danmark fundet spor af særdeles rige folk. Man kan ligefrem tale om et aristokrati og om magtcentre. I Ishøj og i Himlingøje på Stevns er der gjort store fund, der peger på magtfulde høvdinge. Det lader sig ikke rigtig afgøre, hvordan forholdet har været mellem disse mægtige folk og jernalderens folk i Solrød. Har man i lerhusene kendt til dem? Har man været afhængige af dem på en eller anden måde?

Vikingetid og kristendom

I Solrød Nordmark er der gjort fund af smykker og andet metal, der viser, at der i Vikingetiden har boet en storbonde, der har været rig nok til at handle sig til værdifulde ting og sager hos folk nede i Europa.

På den tid hentede man, som vi jo ved, trælle på plyndrings- og handelstogter i øst og vest, så det må næsten anses for givet, at man også i Solrød i Vikingetiden – hvor byen og stormandsgården så end må ligge og vente på at blive fundet - må have kunnet træffe på retsløse trælle, det usseligste af alt

I 1000-tallet begynder kristendommen så småt at slå igennem i Danmark, og i 1984 er der i Karlstrup på Brændmosevej vest for landsbyen, hvor den ligger nu, gjort et meget interessant fund fra kristendommens første århundreder. Man fandt rester af en kristen kirkegård med et antal jordfæstegrave. Kirkegården var omkring 50 gange 50 meter. Desuden, og det er nok det mest interessante, fandt man 6 kraftige stolpehuller, der tolkes som rester af en trækirke, i alt fald et kapel af træ, omgivet af et stendige. Meget tyder på, at man her står foran forgængeren for Karlstrup kirke, der nu ligger nogle hundrede meter nord for fundstedet.

Tæt ved fandt man resterne af en lille bebyggelse, måske fra Vikingetid eller tidlig Middelalder. Det kan være en gård fra den sidste forgænger for den nuværende Karlstrup landsby.

I Karlstrup opstod der i 1100-tallet en stormandsgård, nemlig der hvor kirken ligger nu. Den gård udviklede sig til et voldsted. Det ved vi ganske meget om og det vil blive beskrevet nærmere i det kapitel, der følger. Gård og voldsted forsvandt igen, men stedet har været ejet af en stærk mand med megen jord – og han har kostet rundt med en mængde folk, der har været lavt placeret på den sociale rangstige. Og han har dertil formentlig været stærk nok til at få trækirke og den lille kirkegård nedlagt og en stenkirke placeret ved voldstedet.

Også i Kirke Skensved, på åbne marker vest for kirken, hvor der som nævnt er spor af bopladser fra såvel Bronzealder som Jernalder, er der fundet stolpehuller og gruber fra årene 1000 - 1200. Dette fund synes at pege på, at der på stedet har ligget 3 gårde – gårde, der for længst er forsvundet. Kirken er, som det vil fremgå senere, fra 1300-tallet og altså noget yngre end disse gårde. Kirken ligger i dag, lige som kirken i Karlstrup, lidt akavet i forhold til landsbyen. Men i tidlig Middelalder har der åbenbart været bebyggelse vestpå, så kirken har – hvis der har været en tidligere kirke på stedet, hvad meget tyder på – dengang ligget centralt i byen.

Kilder:

Databasen Fund og Fortidsminder. Det kulturhistoriske Centralregister.
Vang Petersen, Peter: Trylleskoven. i: Årbog for Køge Museum 1975/1977
Tornbjerg, Svend Åge: Bronzealderboplads ved Jersie Strand. i: Årbog for Køge Museum 1978/1982
Tornbjerg, Svend Åge: En boplads fra yngre jernalder ved Køge. i: Historisk Årbog for Roskilde amt. 1983
Køge Museums udgravningsberetninger vedr. Banehøj, Havbogård, Vasegård og Solvadgård
Havdrup- Solrød, Træk af de to sognes historie. 1949
Interview m. Svend Åge Thornbjerg, Vestegnen 27.08.1997
Interview m. Svend Åge Thornbjerg, Dagbladet 19.02.2008